

Павленко Ірина Григорівна.

Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. 24-25 листопада 2017 р., м.Дніпро. Частина I. / Наук. ред. О.Ю. Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. – 374 с. – С. 35 – 38.

І.Г. Павленко

ПРОБЛЕМА ВИРІШЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНФЛІКТУ У ВИЩІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ШКОЛІ

Поняття конфлікту можна визначити як відсутність згоди між двома або більше сторонами, які можуть бути фізичними особами або групами. Кожна сторона робить все можливе, щоб була прийнята її точка зору і заважає іншій стороні робити те саме. Саме слово "конфлікт" означає зіткнення. І справді, конфлікт — це завжди зупинення та розрив нормальних, усталених відносин.

Конфлікт — суперечність, яка виникає між людьми у зв'язку з розв'язанням питань виробничого, громадського або особистого характеру. Конфлікти виникають під час зіткнення поглядів, інтересів, прагнень різних осіб чи груп людей. Отже саме поняття конфлікту ширше, ніж просто незгода між людьми, сварка чи погіршення стосунків. Конфлікти можуть виникати практично у всіх сферах людського життя, в тому числі і при здійсненні професійної діяльності. Мають свої характерні особливості і педагогічні конфлікти, якими можна вважати конфлікти, що виникають в системі «педагог - учень».

Для того, щоб виник конфлікт, недостатньо наявності протилежностей спрямованих цілей і не співпадаючих позицій партнерів, необхідна педагогічна ситуація, що загострює взаємини. Роль пускового механізму виконує конкретний інцидент (від лат. «неприємний випадок», «подія»), що провокує конфліктні взаємодії.

Педагогічна і психологічна науки приділяють велику увагу проблемі конфліктів. Тему педагогічних конфліктів, вивченню їхніх причин, динаміку розвитку проблеми, її подолання присвятили свої праці Ш.А.Амоношвілі,

В.М.Афонькова, А.С.Белін, И.М.Вереникіна, В.Д.Жаворонкова, Х.Корнеліус, Ч.Ліксон, В.Н.Лозоцева, М.Мескон, М.М.Рибакова, І.І.Риданова, Д.Г.Скотт, С.М.Сулейменова, Ш.Фейр, Д.І.Фельдштейн, Р.Фішер, Р.Х.Шакуров, Н.К.Шеляховска, У.Юрі та ін.

Визначенню мети статті - розкриттю виникнення та вирішення основних проблем педагогічного конфлікту у ВНЗ сприяла недостатня розробка проблеми сформованості педагогічного досвіду при вирішенні конфліктів, наявність протиріч між потребою суспільства і недостатньою підготовленістю викладачів до вирішення педагогічних конфліктів.

Педагогічний конфлікт є складним процесом, якому властива своя логіка розвитку, обумовлена об'єктивними і суб'єктивними факторами. Усвідомлення ситуації як конфліктної, що загрожує задоволенню домагань і інтересів, супроводжується гострими емоційними переживаннями – образою, приниженням, тривогою, які спонукають до протистояння, блокуванню небажаних дій партнера [4, с. 12].

І.І. Риданова дає таке визначення: «Педагогічний конфлікт виникає в різноманітних ситуаціях спілкування, як результат загострення міжособистісних протиріч вчителя й учнів» [4, с. 16].

Основними структурними компонентами педагогічного конфлікту вона виділяє: суб'єкт, об'єкт, предмет, інцидент, конфліктні дії, вчинки і відносини.

Об'єкт – це будь-який момент спілкування викладача й студентів.

Предмет – особистісне сприйняття ситуації і дій опонента.

А.А.Лобанов дає таке визначення конфліктної ситуації: «Конфліктна ситуація – це сполучення обставин, при яких створюються умови для виявлення істотних розходжень у поглядах, інтересах і намірах суб'єктів, що мають для них особистісний зміст» [1, с. 192].

Він дає таку класифікацію конфліктів виникаючих у соціально-педагогічному процесі.

1. За напрямком:

- вертикальні конфлікти виникають з появою протиріч у своєрідній ієрархічній структурі: між суспільством і системою освіти, між адміністрацією школи і вчителем, між вчителем і учнем;

- горизонтальні конфлікти: «учитель-вчитель», «учень-учень», «батько-батько» і т.п.

2. За змістом чи за предметом:

- побутові – зіткнення суб'єктів відбувається навколо яких-небудь побутових проблем;
- адміністративні виникають навколо повноважень у системі «начальник-підлеглий»;
- професійні конфлікти виникають, як правило, у сфері професійної діяльності між представниками однієї професії;
- ідеологічні конфлікти – предметом виступають відносини суб'єктів до того чи іншого явища ідеологічного характеру;
- психологічні – предметом є конкретні особливості психічних властивостей і процесів одного із суб'єктів, що викликають незручності в іншого суб'єкта спілкування;
- етичні конфлікти – відступ одного із суб'єктів від сформованих норм, або орієнтація суб'єктів на різні норми поведінки;
- амбіційні конфлікти – об'єкт зіткнення – претензії одного з суб'єктів на особливе ставлення до себе.

3. За кількістю суб'єктів:

- внутрішньоособистісні – протиріччя виникає між двома внутрішніми протилежно спрямованими мотивами, або інтересами потребами однієї людини;
- міжособистісні – зіткнення інтересів двох особистостей, що заявляють про своє право на предмет спірної ситуації;
- міжгруповий конфлікт – зіткнення інтересів двох груп, як сукупних суб'єктів спілкування [1, с. 193].

Відомо досить багато класифікацій конфліктів, що базуються на різних

критеріях. Загальна класифікація така: зіткнення між групою і особистістю; між групами; між особистостями; всередині особистості [2]. Але, як і все в нашому світі, конфлікти мають не тільки негативні, а й позитивні наслідки. Позитивні наслідки відображаються в розвитку і гармонізації відносин між учасниками конфлікту, сприяють прийняттю обґрунтованих рішень. Але щоб направити конфлікти в конструктивне русло, необхідно вміти їх аналізувати, розуміти їх причини і можливі наслідки. Для цього існують організаційні способи управління конфліктними ситуаціями, а саме: чітке формулювання вимог, що пред'являються; дотримання принципу єдиноначальності; встановлення загальних цілей, формування загальних цінностей; встановлення чітких критеріїв оцінки результатів діяльності.

Освіта у ВНЗ, з одного боку, повинна виконувати функції підготовки до майбутньої діяльності, а з іншого - відповідати на запити особистості в області допитливості, зацікавленості (непрагматичного пізнання). Однією з найбільш суперечливих сторін освітньої діяльності є оцінка.

У чому ж полягає природа виникнення педагогічного конфлікту у ВНЗ? У взаємодіях студентів і викладачів можна виділити найбільш характерні причини конфліктів:

- плутанина студентами своїх соціальних ролей. Деякі з них до кінця не усвідомили свою соціальну роль і думають, що вони в системі «дитина-дорослий» і бачать у викладачах «батьків»;
- невірне оцінювання викладачами своєї ролі (викладач вважає себе «батьком» для студентів) або позиції студентів (викладач думає, що студент - «дитина», а студент вважає себе «дорослим»);
- нерозуміння студентами багатоплановості їх діяльності. Внутрішня структура діяльності студента у вищій школі є комплексною. Це навчальна, науково-дослідницька, організаційна та громадська діяльність. А студенти обирають тільки один вид діяльності, виключаючи інші;

- відмінності в ціннісних орієнтаціях. Період нестабільності в ідейно-моральній сфері сучасного українського суспільства, війна на Сході України, економічна криза, проведення реформ в країні. В таких умовах конфлікти в ціннісних орієнтаціях (і не тільки в них) в педагогічному процесі цілком закономірні. Також відмінності у взаємних очікуваннях учасників навчального процесу, які охоплюють широке коло проблем від ціннісних орієнтацій до якості отримуваних знань і ефективності їх засвоєння, можуть сприяти виникненню конфліктних ситуацій [3].

Особливості та специфіка педагогічного конфлікту у вищій школі, полягає ще й в тому, що студент є самостійним суб'єктом педагогічного процесу. Він виступає «замовником» типу освіти і здатний усвідомлено оцінити пропонований йому «товар».

Підводячи підсумок, можна сказати, що викладання - це, перш за все, спілкування, яке може мати і іншу сторону. Відсутність взаєморозуміння, ворожість, образи, погрози - ось що ми зазвичай згадуємо про те, що заважає нормальному спілкуванню, тобто про конфлікти. Вони страшні як самі по собі, так і по своїх наслідках. Конфлікти викликають стан дискомфорту, як у самих учасників, так і в навколишніх; суперечать нормам людської поведінки, викликають нервові розлади, злість, агресію, змінюють установки, цінності і прагнення людей. Не знаючи як діяти в конфліктній ситуації, викладач може зробити непоправні помилки. Щоб цього уникнути, викладачеві ВНЗ необхідні знання про педагогічні конфлікти та їх особливості, а також уміння ними користуватися. Тоді педагог буде здатний передбачити, запобігти конфлікту або зробити його перебіг найбільш прогнозованим.

Список використаних джерел:

1. Лупьян Я. А. Барьеры общения, конфликты, стресс / Я.А. Лупьян. – Ростов - на – Дону : Кн. Изд-во, 1991. – 224 с.

2. Нагаєв В.М. Конфліктологія : курс лекцій : Навчальний посібник / В.М. Нагаєв. - К. : Центр навчальної літератури, 2004. - 198 с.
3. Огнетова И. Ю. К проблеме педагогического конфликта в высшей профессиональной школе [Текст] / И. Ю. Огнетова // Теория и практика образования в современном мире : материалы Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). — СПб. : Реноме, 2012. — С. 345 - 347.
4. Рыданова И. И. Педагогические конфликты: пути преодоления / И. И. Рыданова. – Минск : Дизайн ПРО, 1998. – 80 с.